

NAŠ NOVI PRIVREDNI SISTEM

U zadnjih mjesec dana donijela je Narodna Skupština i Vlada FNRJ znatan broj zakona i uredbi, kojima naš dotadašnji privredni sistem dobiva novi sadržaj i oblik tako, da možemo od Nove godine 1952. govoriti o novom privrednom sistemu u FNRJ.

Na zadnjem svom zasjedanju na koncu prosinca god. 1951. donijela je Narodna skupština FNRJ Zakon o planskom upravljanju narodnom privredom, Zakon o budžetima i Osnovni zakon o društvenom doprinosu i porezima.

Prema zakonu o planskom upravljanju narodnom privredom vrši se upravljanje narodnom privredom na temelju društvenog plana FNRJ, društvenih planova narodnih republika, kotara i gradova i samostalnih planova privrednih organizacija.

Narodna skupština je na svom zadnjem zasjedanju trebala donijeti i Zakon o društvenom planu FNRJ za god. 1952., za koji je Savezna Vlada već podnijela prijedlog, ali kako je on osobito važan, Narodna skupština je zaključila, da ga stavi za javnu i opću diskusiju svima, a naročito radničkim savjetima poduzeća. Svi su pozvani, da stave svoje obrazložene napomene naročito preko radničkih savjeta privrednih udruženja i sindikalnih organizacija do polovice veljače o. g., kako bi Narodna skupština mogla usvojiti Zakon o društvenom planu FNRJ prije konca ožujka o. g. Dotele je Vlada ovlaštena, da privremeno izvršuje savezni društveni plan na osnovu podnesenog prijedloga. Taj prijedlog predviđa, da životni standard radnog naroda ostaje na sadašnjem nivou. Predviđa se; da ukupni fond plaća trudbenika iznosi oko 43,2%, fond za dječje dodatke 4,4%, a fond za socijalno osiguranje ukupno 4,4% od narodnog dohotka.

Nadalje predviđene su obvezne državne investicije za ključne kapitalne objekte od 128 milijardi (ili 13,6% od ukupne razdiobe narodnog dohotka), od toga u NR Hrvatskoj 23,2 milijarde dinara. Za narodnu obranu izdaje se 210 milijardi (ili 22,3% od razdiobe narodnog dohotka).

Obvezatna proizvodnja bila bi u prosjeku nešto niža nego proizvodnja god. 1951., no s time, da bi taj obvezni minimum, koji se iskazuje u postotku iskorišćenja kapaciteta, poduzeća bila bi dužna ostvariti, te se radni kolektivni poduzeća trebaju naročito pozabaviti ovim zadatkom.

Prijedlog plana sadrži i fond plaća radnika i službenika za predviđeno minimalno iskorišćenje kapaciteta. Taj fond plaća odgovara nivou sadašnjih plaća.

Prijedlog društvenog plana određuje i stope akumulacije u odnosu na plaće trudbenika za FNRJ i pojedine privredne grane, kako bi se pravedno raspodijelio narodni dohodak na plaće trudbenika i na ostale važne društvene potrebe.

Prema prednjem predviđeno je, da radni narod troši oko polovice svoga rada (narodnog dohotka) na svoj neposredni životni standard, a druga polovina troši se na kulturne i zdravstvene fondove, na investicije, narodnu obranu i državni aparat.

Prijedlog saveznog društvenog plana obuhvaća samo osnovne proporcije za cjelokupnu privredu u FNRJ. Narodne republike, narodni odbori i privredne organizacije donose svoje planove samostalno držeći se obveza, koje proističu iz osnovnih proporcija određenih saveznim društvenim planom. I Vlada NRH iznijet će na javnu diskusiju svoj prijedlog društvenog plana za god. 1952.

Novi zakon o budžetima donosi važne novosti, jer je u dosadašnjem sistemu financiranja postojao jedinstveni općedržavni budžet, koji je prikupljao sva finansijska sredstva i raspodjeljivao ih na pojedine potrebe.

U novom sistemu će samo jedan dio sredstava biti uključen u budžet za izvršenje zadataka samih državnih organa, za dotacije narodne privrede i neke potrebe općih državnih fondova (za narodnu obranu i t. d.), dok će velikim dijelom sredstava upravljati samostalno radni kolektivni u okviru proporcije društvenog plana.

Kao budžetski prihodi predviđaju se: društveni doprinosi, porezi, carine, takse i prihodi nadležstava i ustanova.

Narodne republike i narodni odbori imat će veća budžetska prava nego je to bilo po dosadašnjim propisima.

Budući da za god. 1952. nije još donesen budžet FNRJ, ovlaštena je Vlada da vrši privremeno financiranje za prvi kvartal god. 1952.

Osnovni zakon o društvenom doprinosu i porezima zamjenjuje dosadašnje prilhode iz privrede, i od stanovništva sa dva osnovna oblika prihoda: društvenim doprinosom i porezima.

Društveni doprinos je novih oblik državnih prihoda i plaćaju ga socijalistička privredna poduzeća (i zadruge) u obliku stope na fond plaća, koja je ista za sva poduzeća jedne vrste djelatnosti. Tako je za industrijska poduzeća određena stopa od 100% na realizirani platni fond. Prema tome svako industrijsko poduzeće ima obvezu da uplati toliko na ime društvenog doprinosa, koliko je isplatilo plaće. Taj se oblik društvenog doprinosa zove još i osnovni društveni doprinos. Stopa tog doprinosa može se svake godine mijenjati.

Ako neka poduzeća imaju povoljniji položaj, koji im osigurava veće prihode od prosječnih, plaćaju još i dodatni društveni doprinos. (Na pr. ako pored osnovnog doprinosa od 100% imaju plaćati još 200% na ostvareni iznos plaća u proizvodnji nekog proizvoda).

Predviđen je i **porez na ekstra dobit**, koji plaćaju poduzeća na onu dobit, koju su u toku jedne godine ostvarili zbog svoje izuzetne bolje tehničke spremne, boljih prirodnih ili drugih uvjeta u odnosu na veći dio poduzeća odnosno grane.

Ako je ostvareni fond poduzeća veći od fonda plaća potrebnog za iskorišćenje kapaciteta određenog društvenim planom, takvo poduzeće plaća porez na višak fonda plaća.

Porez na promet plaća se na promet pojedinih proizvoda i na naknadu za pojedine usluge. On služi kao sredstvo za održavanje nivoa cijena pojedinih proizvoda. Ministar financija FNRJ može pojedina poduzeća osloboditi od plaćanja tog poreza.

Porez na dohodak i porez na nasljedstva i darovanja odgovaraju dosadašnjim poreskim oblicima.

Kao novi oblik uvodi se **lokalni pretez**, koji se razrezuje u određenom % na porez na dohodak.

Vlada FNRJ izdala je nadalje rješenje o **privremenim stopama, obračunu i uplati akumulacije i fondova** (Službeni list br. 1/52), kao i **privremenu tarifu stopa akumulacije i fondova** za sve vrste djelatnosti (Službeni list br. 2/52). Prema tom rješenju dužna su sva državna i zadruga privredna poduzeća, poduzeća društvenih organizacija i zadruge, da počevši od 1. siječnja 1952., dok se ne donesu detaljniji propisi o društvenom doprinosu, porezu na promet, porezu na ekstra dobit i porezu na višak fonda plaća, obračunavaju i uplaćuju akumulaciju i fondove po stopama iz Privremene tarife tako, da odgovarajuću stopu primijene na utrošeni fond (iznos) plaće. Cjelokupna privredna djelatnost u državi svrstana je po vrstama i granama djelatnosti u t. zv. »proizvodne grupacije«, za koje je u tarifi označena ukupna stopa akumulacije i fondova u postotnom iznosu, a posebno je još označena i stopa osnovnog doprinosa te eventualno i stopa dodatnog doprinosa.

Dok je ukupna stopa akumulacije i fondova uglavnom različita za pojedine narodne republike i pojedine proizvodne grupacije, dotle je stopa **osnovnog društvenog poreza** jednaka za sve unutar jedne vrste djelatnosti (na pr. za industriju i saobraćaj 100%, za poljoprivredu i šumarstvo te zanatstvo 50%, za građevinarstvo 70%, za trgovačka i ugostiteljska poduzeća 45%). **Dodatni društveni doprinos** predviđen je po različitim stopama samo kod nekih proizvodnih grupacija.

Ako jedno poduzeće proizvodi razne proizvode, koji su u Privremenoj tarifi predviđeni u više proizvodnih grupacija, obračunavat će i uplaćivati akumulaciju i fondove po stopi, koja je određena za pretežnu djelatnost dotičnog poduzeća.

Mljekarska poduzeća nisu izričito spomenuta ni u jednoj proizvodnoj grupaciji Privremene tarife. Ako bi se tretirala kao industrijska poduzeća, tada bi pripadala u granu 127 (prehrambena industrija) u proizvodnu grupaciju »150 ostali«, za koju se u Privremenoj tarifi predviđa za NR Hrvatsku stopa od 340%, od čega otpada na osnovni doprinos 100%, a na dodatni 205%, dok će razlika od 35% služiti poduzeću za vlastite fondove.

Ako bi se mljekarsko poduzeće tretiralo kao trgovačko poduzeće, tada bi pripadalo u proizvodnu grupaciju »178. Državna zanatska poduzeća« sa stopom od 75%, od čega na osnovni doprinos otpada 50%, dok dodatni doprinos nije predviđen.

Budući da neka mljekarska poduzeća u NR Hrvatskoj imaju karakter industrijskih poduzeća, koja proizvode važne živežne namirnice za široku potrošnju, a također i za daljnju reprodukciju (na pr. kazein, mliječni prah), čija prodajna cijena, uzevši u obzir postojeće troškove proizvodnje, ne bi podnijela tako visoku stopu akumulacije i fondova, kako je navedeno u Privremenoj tarifi (t. j. 340%), to je predloženo, da se ta stopa snizi na visinu kao kod sličnih živežnih namirnica na pr. konzerve voća i

povrća, mesa i t. d., kod kojih ukupna stopa iznosi 110%, od čega na osnovni doprinos otpada 100%, dok dodatni doprinos nije predviđen.

Dok se ne izmijene stope u Privrednoj tarifi, poduzeća će iznositi akumulacije i fondova obračunavati sa svojom bankom prema Privremenoj tarifi. A ako bi radi toga došla u poteškoće, mogu tražiti od banke privremeni kredit. Ako se naknadno izmijeni stopa, izvršit će se naknadno točni obračun.

Ukoliko jedno poduzeće proizvodi više proizvoda, koji pripadaju u istu proizvodnu grupaciju, ono ne mora primijeniti na svaki pojedini proizvod predviđenu stopu u istom iznosu, već može jedan proizvod opteretiti višom, a drugi nižom stopom uzimajući pritom u obzir, da se ne prijede postojeći nivo prodajnih cijena i da poduzeće u cjelini osigura onaj ukupni iznos akumulacije, do kojeg se dolazi primjenom stope određene u Privremenoj tarifi za dotičnu grupaciju proizvoda.

Vlada FNRJ izdala je i Uredbu o obveznoj kalkulaciji i obračunu troškova u industriji (Službeni list br. 1/52); pa i Uputstvo za primjenu te Uredbe (Službeni list br. 3/52), koje se primjenjuju od 1. I. 1952.

Prema tim propisima dužna su sva privredna poduzeća, koja se bave industrijskom djelatnošću, sastavljati prethodne kalkulacije, proračun troškova proizvodnje, obračunske kalkulacije i obračun troškova proizvodnje, i to za pojedine proizvode, za grupe proizvoda odnosno za cjelokupnu proizvodnju poduzeća.

U kalkulacije i obračun troškova mogu ući samo oni troškovi, koji su prijeko potrebni za proizvodnju. Obvezni elementi kalkulacije jesu: materijal za izradu, plaće izrade, amortizacija, pogonska režija i upravno-prodajna režija. To sve daje cijenu koštanja. Dodavši k tome iznos akumulacije i fondova dobiva se predviđena (kalkulativna) prodajna cijena.

Materijal i usluge obračunavaju se u kalkulacijama po nabavnoj cijeni (to je cijena, koja je ili propisana, ili ako nije propisana, onda je to cijena formirana na tržištu, uvećana za troškove dopreme franko skladište kupca, ukoliko ti troškovi već nisu obuhvaćeni u cijeni prodavaoca). Materijal na zalihama obračunava se po prosječnim nabavnim ili po stalnim (planiranim) cijenama.

Trošak plaća obuhvaća plaće po postojećim propisima o plaćama, uvećane za novčanu naknadu isplaćenih prehrambenih i industrijskih bonova, koje primaju radnici i službenici, a koje poduzeća nabavljaju od Narodne banke.

Iznos industrijskih bonova za djecu i novčani dodaci za djecu ne ulaze u cijenu koštanja. Uputstvo spominje neposredne i posredne plaće. Neposredne plaće su plaće za vrijeme rada ili za utrošeno vrijeme u poduzeću bez obzira, da li ulaze u cijenu koštanja kao plaće izrade ili plaće režije. Posredne plaće su one, koje prima radnik (mamještenik) na temelju zakonskih propisa za vrijeme, kad ne radi, odnosno prima ih kao posebna davanja.

Što se tiče amortizacije, poduzeća su za god. 1952. pojedinačno zadužena za masu amortizacije, koju su dužna u ovoj godini ostvariti.

Pogonsku režiju treba obuhvatiti po pojednim pogonima i prema specifikaciji navedenoj u uputstvu. Isto tako trebaju biti specificirani i troškovi upravno-prodajne režije.

Cijeni koštanja dodaju se odgovarajući iznosi dijela akumulacije i fondova. Za proizvode, za koje se plaća porez na promet, treba u pretkalkulaciju odrediti propisani iznos ovog poreza. Razlika između prodajne cijene i cijene koštanja, uvećana za društveni doprinos i porez na promet, predstavlja predviđenu dobit poduzeća.

Budući da su obvezana sva privredna poduzeća da ostave predviđenu akumulaciju u okviru društvenog plana, te ikako se ne predviđa davanje nikakvih dotacija iz državnog budžeta za pokriće gubitaka (izuzev samo meka osobito važna poduzeća, koja iz objektivnih razloga ne mogu ostvariti pozitivnu akumulaciju), to je danas važno, da se radnički savjet svakog poduzeća temeljito i svestrano pozabavi situacijom svog poduzeća u novom privrednom sistemu.

Jedan od najpotrebnijih poslova jest, da poduzeća sastave valjane kalkulacije za sve svoje proizvode na bazi izdanih propisa, kako bi mogla ustanoviti, da li im nova ekonomska cijena njihovih proizvoda osigurava rentabilnost ili pokazuje deficit.

Mjesni samodoprinosi mogu voditi općinski i gradski narodni odbori za specijalne svoje potrebe na temelju zaključka zbora birača.

Budući da novi finansijski sistem vrijedi od 1. I. god. 1952., to je donesen iz propisa u svrhu prijelaza na novi sistem kao i njegovog daljnjeg provođenja.